

Innholdsoversikt

Forord	5
Innholdsfortegnelse.....	9
1 Innledning	15
2 Metode	27
3 Det allmenne verdigrunnlag	73
4 Oversikt over tilbakevirkningsreglene i EMK og EU.....	115
5 Vilkår for anvendelsen av tilbakevirkningsforbudet	146
6 Hvilken norm skal tilbakevirkningen vurderes etter?.....	251
7 Vurderingens saksrelaterte argumenter	324
8 Kort om rettsvirkninger av rettsstridig tilbakevirkning.....	436
9 Kort om tilbakevirkningsforbudet som tolkningsprinsipp	457
10 Tilbakevirkningsforbudets fremtid	468
Litteraturregister	475
Domsregister	494
Lovforarbeider, uttalelser mv.	506
Stikkordregister	508

Innholdsfortegnelse

Forord	5
1 Innledning	15
1.1 Formål og struktur	15
1.2 Presisering og rammeverk	19
1.2.1 Den rettsstridige tilbakevirkning	19
1.2.2 Sentrale utviklingstrekk	21
1.3 Den videre fremstillingen	25
2 Metode	27
2.1 Grunnloven og rettsanvendelsen	27
2.1.1 Innledende om grunnlovstolkning	27
2.1.2 Tolknings- og harmoniseringsprosessen	28
2.2 Metodiske trekk ved tilbakevirkningsforbudet	32
2.2.1 Lovgiver og domstoler – prøvingsretten	32
2.2.2 Skranke og tolkningsprinsipp	36
2.2.3 Rettslig prinsipp og rettsregel	39
2.2.4 Deskriptiv og normativ tilnærming	42
2.2.5 Tolkning og subsumsjon	47
2.2.6 Helhetsvurderingen	49
2.2.7 Lex superior-prinsippets funksjon	54
2.3 Relevante rettskilder og betydningen av disse	61
2.3.1 Tradisjonelle norske rettskilder	61
2.3.2 Fremmed og internasjonal rett – særlig om EMK og EØS ..	65
3 Det allmenne verdigrunnlag	73
3.1 Introduksjon	73
3.2 Det historiske verdigrunnlag: Aksen Athen – Roma– Oxford – Paris	74
3.3 Individvern og flertallsvilje	80
3.3.1 Oversikt – et spenningsforhold med flere innfallsvinkler ..	80
3.3.2 Rettslige samfunnsmodeller – legitimering av lovgivning ..	83
3.3.3 Rettslige samfunnsmodeller – legitimering av domstolsavgjørelser	87
3.4 Nærmere om tilbakevirkningsvurderingens sentrale hensyn	89
3.4.1 Oversikt – forholdet mellom stabilitet og fleksibilitet	89

3.4.2	Rettsikkerhet og forutberegnelighet	90
3.4.3	Rettferdighet og likhet	93
3.4.4	Samfunnshensyn og samfunnsutviklingen	100
3.4.5	Lovgivers vilje og lovgivers egne vurderinger av tilbakevirkningsspørsmål	105
3.4.6	Balanse mellom motstridende verdigrunnlag	112
4	Oversikt over tilbakevirkningsreglene i EMK og EU	115
4.1	Tilbakevirkningsreglene i EMK	115
4.1.1	Oversikt	115
4.1.2	Det strafferettslige forbud i EMK artikkel 7	116
4.1.3	Vernet om eiendomsrett i EMK P1-1	119
4.2	EF-rettsens tilbakevirkningsregler	123
4.2.1	Oversikt	123
4.2.2	«General principles»	125
4.2.3	«Principle of legal certainty»	127
4.2.4	«Principle of non-retroactivity»	129
4.2.5	«Principle of protection of legitimate expectations»	133
4.2.6	«Acquired rights»	134
4.3	EF-rettslige prinsipper i norsk rett	136
4.4	Sammenfattende synspunkter	144
5	Vilkår for anvendelsen av tilbakevirkningsforbudet	146
5.1	Introduksjon	146
5.2	Tilbakevirkningen må skje gjennom «lov»	148
5.2.1	Lover	148
5.2.2	Stortingsbeslutninger og grunnlovsendringer	150
5.2.3	Forvaltningsavgjørelser	153
5.2.4	Domstolsavgjørelser	159
5.3	Tilbakevirkningen må være til skade	171
5.3.1	Oversikt	171
5.3.2	Foreligger et vilkår om skade?	172
5.3.3	Skadebegrepet – en oversikt	175
5.3.4	Nærmere om økonomisk tap	181
5.3.5	Nærmere om ikke-økonomisk tap	183
5.4	Årsakssammenheng mellom lov og skade	186
5.4.1	Foreligger et vilkår om årsakssammenheng?	186
5.4.2	Når foreligger årsakssammenheng?	189
5.4.3	Adekvans og følgetap	192
5.5	Tilbakevirkningsvilkåret	194
5.5.1	Oversikt	194
5.5.2	Hva menes med tilbakevirkningsvilkåret?	195
5.5.3	Presisering av den eldre rettstilstanden	198

5.5.4	Ikrafttredelsestidspunktet	201
5.5.5	Vedtakelsestidspunktet	203
5.5.6	Kunngjøringstidspunktet	207
5.5.7	Når loven får virkning fra hovedforhandling – særlig om prosessendringer	212
5.6	Særlig om hvilke rettssubjekter som er vernet av tilbakevirkningsforbudet	218
5.6.1	Private rettssubjekter	218
5.6.2	Offentlige myndigheter	222
5.7	Særlig om straff og straffereaksjoner	226
5.7.1	Oversikt – begrunnelser for et absolutt forbud	226
5.7.2	Tvil om straffbarhet	229
5.7.3	Subsumsjonsendringer og andre straffskjerpene omstendigheter	233
5.7.4	Tvil om sanksjonen utgjør straff	238
5.7.5	Krigsoppgjør og nødrett	240
5.7.6	Folkerettens betydning på strafferettens område	245
5.7.7	Hvor absolutt er «absolutt»?	249
6	Hvilken norm skal tilbakevirkningen vurderes etter?	251
6.1	Introduksjon	251
6.2	1800-tallets tilnærming	253
6.3	Rettighetsteori og rettsregelteori	254
6.3.1	Velervervede rettigheter – en oversikt	254
6.3.2	... fra rettsområde til rettsområde – en oversikt	256
6.3.3	Særlig om rettigheter som velervervet eller lovbestemt	259
6.3.4	Særlig om rettigheter som utslag av allmenne interesser og egeninteresser	264
6.4	Sondringen mellom handlinger og rettigheter	265
6.4.1	Om egentlig og uegentlig tilbakevirkning	265
6.4.2	Om gråsoneproblemer	268
6.4.3	Om rettsregler og analogi	275
6.5	Høyesteretts tredeling av grunnlovsbestemmelser	279
6.6	Standardteori	283
6.6.1	Oversikt	283
6.6.2	Den rettslige standard	284
6.6.3	Rettferdighetsstandarden – arven etter Augdahl og Knoph	287
6.6.4	Vurderingsnormen i Borthen-dommen	290
6.6.5	Vurderingsnormen i Arves Trafikkskole-dommen	296
6.6.6	Vurderingsnormen i Ullern Terrasse-dommen	298
6.7	Interesseavveining	299
6.8	Forholdsmessighetsvurdering	304
6.8.1	Oversikt	304

6.8.2	Hovedtrekkene i en forholdsmessighetsvurdering	305
6.8.3	Forholdsmessighetsvurdering i tilbakevirkningssaker	309
6.9	Vurderingsnormen i det 21. århundre	313
6.9.1	Oversikt	313
6.9.2	Betydningen av det allmenne verdigrunnlaget for utformingen av vurderingsnormen	314
6.9.3	Interesseavveining og forholdsmessighet som vurderingsnorm	317
6.9.4	En endelig konklusjon?	322
7	Vurderingens saksrelaterte argumenter	324
7.1	Introduksjon	324
7.1.1	Generelt om saksrelaterte argumenter	324
7.1.2	Individuell eller generell vurdering av rettsstrid?	327
7.2	Subjektivperspektivet	332
7.2.1	Oversikt	332
7.2.2	Tilbakevirkningens inngripende karakter – generelt	333
7.2.3	Strafferettslige argumenter som tolkningsmoment i sivile saker	337
7.2.4	Rettssubjektets økonomiske belastning	339
7.2.5	Berettigede forventninger – generelt	341
7.2.6	Innrettelsessynspunkter	350
7.2.7	Særlig om forventninger knyttet til forvaltningsrettslige tillatelser mv.	354
7.2.8	Om avsluttede og uavsluttede forhold	359
7.2.9	Er noen rettssubjekter mer eller mindre beskyttelsesverdige?	363
7.3	Samfunnsperspektivet	367
7.3.1	Oversikt	367
7.3.2	Formålet med lovreguleringen – generelt	368
7.3.3	Praktiske hensyn	374
7.3.4	Miljøhensyn – «vår felles arv»	377
7.3.5	Velferdsstatlige hensyn	383
7.3.6	Diskrimineringsvern	386
7.3.7	Samfunnets økonomiske belastning	389
7.3.8	Hvor mange rammes eller tilgodeses av tilbakevirkning?	392
7.4	Lovperspektivet	394
7.4.1	Oversikt	394
7.4.2	Forholdet til Grunnloven § 105	394
7.4.3	Ugyldige vedtak	401
7.4.4	Korrigerende av lovvedtak i løpet av kort tid	405
7.4.5	Betydningen av overgangsbestemmelser	408
7.4.6	Kompensasjon for tilbakevirkning	411

7.5	Avtaleperspektivet	414
7.5.1	Oversikt	414
7.5.2	Avtalens betydning for tilbakevirkningsspørsmål – generelt	415
7.5.3	Nærmere om avtalens klausuler og egenart	423
7.5.4	Særlig om avtaler vedrørende offentlig myndighetsutøvelse	425
7.5.5	Særlig om forventninger knyttet til avtaleliknende forhold	431
8	Kort om rettsvirkninger av rettsstridig tilbakevirkning	436
8.1	Introduksjon	436
8.2	Valget mellom to sanksjoner	436
8.3	Nærmere om tilsidesettelse	442
8.4	Nærmere om erstatning	446
8.4.1	Oversikt	446
8.4.2	Ansvarsgrunnlag	446
8.4.3	Økonomisk tap og årsakssammenheng	451
9	Kort om tilbakevirkningsforbudet som tolkningsprinsipp	457
9.1	Introduksjon	457
9.2	Når tilbakevirkningsforbudet anvendes som tolkningsprinsipp	458
9.2.1	Uttrykkelig moment ved vurderingen	458
9.2.2	Underforstått tolkningsfaktor?	462
9.3	Når tilbakevirkningsforbudet ikke anvendes som tolkningsprinsipp	464
9.4	Tolkning – når da?	466
10	Tilbakevirkningsforbudets fremtid	468
10.1	... i samfunnet	468
10.2	... i rettsanvendelsen	470
10.3	... i Grunnloven	472
	Litteraturregister	475
	Domsregister	494
	Lovforarbeider, uttalelser mv.	506
	Stikkordregister	508